

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

בפני כבוד השופטת שלי אייזנברג,
סגנית נשיא לענייני משפחה-מחוז חיפה

התובעים

1. א' ש' ת.ז. ===
2. ש' ע' ג' ת.ז. ===
- ע"י ב"כ עוה"ד יאיר אוחנה

נגד

הנתבעים

1. ה' ד' ת.ז. ===
2. י' ד' ת.ז. ===
- ע"י ב"כ עוה"ד גיא קמרי
3. "=== מושב עובדים להתיישבות חקלאית
4. רשות מקרקעי ישראל- חיפה
- ע"י ב"כ עוה"ד הראל טיקטין
5. הסוכנות היהודית

פסק דין

1. בפניי תובענה לביטול מינוי הנתבעים 1-2 כ"בן ממשיך" בנחלה במושב ---.
2. המנוחים ש' ווי' י' ז"ל התגוררו במושב --- (להלן: "המושב") ולהם זכויות במשק חקלאי במושב. הנחלה נשוא המחלוקת הינה נחלה --- במושב. למנוחים נולדו ארבעה ילדים: התובעים, הנתבעת 1 ושי' ה' ז"ל אשר הלך לעולמו בשנת 2015. הנתבע 2 הוא בעלה של הנתבעת 1. בשנת 1989 העניקו המנוחים לבתם ולבעלה (הנתבעים 1-2) את זכות ה"בן ממשיך", כאשר הם חתמו על כלל המסמכים הנדרשים להשלמת הפעולה המשפטית מול מנהל מקרקעי ישראל, הסוכנות היהודית והמושב.
3. המנוחה הלכה לעולמה בשנת 2000 והמנוח ביום 16.4.2004. המנוח הותיר אחריו צוואה מיום 28.9.1998 שקוימה ביום 16.4.2004, ובה צווה כדלקמן: הנחלה החקלאית במשק מספר 5 במושב ---, לרבות הבית הבנוי עליה וכל תכולתו, לרבות אדמות ולולים, וכן כל הכספים בחשבונות בנקים יועברו בשלמותם לבת ובעלה- הנתבעים 1-2.

טענות התובעים:

4. לטענת התובעים, הוריהם המנוחים של הצדדים היו אנשים חולים: האם סבלה מבעיות לב, האב סבל ממום קשה בעיניו ובשנת 1996 עבר אירוע מוחי ממנו לא התאושש עד לפטירתו.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

התובע 1 טען כי בכל שנות התבגרותו התגורר במושב והיה האחראי הבלעדי על הטיפול במשק החקלאי של הוריו כמו גם על הטיפול בהוריו, באופן קבוע. מאחר וההורים היו סיעודיים, הוסכם בין האחים, כי הנתבעת 1 תטפל בהורים, תגורר בסמיכות אליהם ותסעד אותם. כן הוסכם כי שירותי הסיעוד שתעניק הנתבעת, יהיו כרוכים בתשלום בו ישאו כל האחים באופן שווה.

במרוצת השנים התגלעו מחלוקות בין ההורים לבין הנתבעת 1, עד כדי פגיעה בבריאות ההורים, תוך מעילה באמונם והתעמרות בהם. ההורים אשר ראו כי התנהגות הנתבעת הולכת ומחמירה, פנו לאחים בבקשה כי יסדירו חלוקת המשק בין האחים, כך שאחד הבנים יירש את המשק ויחלק בהתאם את הכספים בין האחים, או לחילופין, יפעלו למכירת המשק ויבצעו חלוקה שווה בין האחים של כספי התמורה לאחת מות ההורים.

לטענת התובעים, גם בתקופה בה הורע מצבו הבריאותי של אביהם, הוא ביקש כי האחים יסדירו נושא המשק. לטענתם, הם חששו כי כל שיחה בנושא תביא לפגיעה באמם אשר הפכה להיות בת ערובה תחת ידה של הנתבעת 1, והפכו לחסרי אונים בנושא.

5. לטענת התובעים, הנתבעת 1 הסתירה מהם את הזכויות במשק אשר לכאורה הועברו אליה מהורים ואף עלה בלב התובעים חשש כבד כי היא גנבה מההורים את כל הכנסות המשק. כתוצאה מלחץ ועושה שהפעילה הנתבעת 1 על המנוחים, היא השתלטה על תכשיטי האם, על כספי ההורים ואף החתימה את ההורים תחת לחץ כבד והשפעה בלתי הוגנת על מסמכים הממנים אותה ואת בעלה הנתבעת 2 ל"בן ממשיך" במשק ההורים. לטענת התובעים, אמם המנוחה גילתה להם בהיותה על ערש דווי כי הנתבעת גרמה להוריה להגיע למצב של רעב לפת לחם. כן תיארה בפניהם את התנהגותה האלימה של הנתבעת שהביאה לפציעתה הקשה של האם ולבסוף למותה.

6. לטענת התובעים, לאחר פטירת האב ה' ז"ל, הם נפגשו עם הנתבעת בבית ההורים במושב, לפגישה בה הוסכם כי כל רכושם של ההורים יחולק באופן שווה בין כל האחים. לטענתם הנתבעת 1 חזרה בה מהסכמות אלו. עוד טענו כי באופן תמוה העבירה הנתבעת את זכויות ההורים בנחלה במסגרת "בן ממשיך" רק במהלך שנת 2016, כאשר מסמכי ההעברה נחתמו כבר בשנת 1989. התובע פנה בשנת 2015 למושב לברר אודות מצבת הזכויות במשק ונמסר לו כי המשק רשום על שם המנוחים.

7. לטענת התובעים, יש לבחון את כשרות המסמכים באמצעותם ביקשו המנוחים למנות הנתבעים 1-2 כבנים ממשיכים בנחלה, שכן קיים חשש לאי סדרים, זיוף ולמחטפים אשר נעשו על מנת לקדם את רישומם. עוד טענו כי על מנת לקדם את מצג השווא, דאגה הנתבעת להעביר אל האחים מעת לעת כספים מהכנסות המשק.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

1 לטענת התובעים, מינוי הנתבעים כ"בן ממשיך" עומד בניגוד גמור לרצונם של ההורים
2 המנוחים, אשר רצו חלוקה שווה בין כלל ילדיהם. לפיכך, יש להורות על ביטול מינוי הנתבעים
3 כ"בן ממשיך" במשק הוריהם, מכוח חוק החוזים, תשל"ג-1973.

טענות הנתבעים 1-2 (להלן: "הנתבעים")

4
5
6 8. לאחר נישואי הנתבעים בשנות ה-80 הם עזבו את המושב למשך כשנה, ושב אליו, לאחר
7 שהמנוחים ביקשו מהם לשוב ולהתגורר במושב עמם, על מנת לסייע להם בטיפול המשק
8 החקלאי. המנוחים ייעדו ומינו את הנתבעים כ"בן ממשיך" עוד בשנת 1989, עת חתמו על
9 התחייבות בלתי חוזרת כדי שבעתיד ימשכו לקיים ולהחזיק את המשק. המינוי הושלם כבר
10 בשנת 1989, התובעים ידעו כי עם פטירת המנוחים המשק יעבור לנתבעים.

11
12 9. הנתבעים הקימו את ביתם בחלקה א' של המשק בהתאם להבטחות והצהרות המנוחים.
13 הנתבעים נשאו בעול הטיפול במשק יחד עם המנוחים, השקיעו את כל חייהם וממונם במשק,
14 ואף פרעו את החובות שרצו על המשק. מאידך התובעים נישאו, עזבו את המושב והקימו את
15 בתיים ביישובים אחרים. בחלוף 28 שנים בהן מחזיקים הנתבעים במשק ועושים בו שימוש
16 גלוי לכל, אין לתובעים כל זכות לעתור לביטול מינוי "בן ממשיך". המנוחים התנהלו בחיי
17 היומיום באופן עצמאי ובעת הצורך טופלו על ידי הנתבעים במסירות ובאהבה. מנגד,
18 התובעים מעולם לא נקפו אצבע לסייע בטיפול בהם.

19
20 10. התביעה דן הוגשה לאחר שחלפה תקופת ההתיישנות ומתקיים לגביה שיהוי ניכר, שכן
21 התביעה הוגשה רק בשנת 2017. לטענת הנתבעים, התובעים ישבו בחיבוק ידיים והמתינו עד
22 למותו של אחיהם ה' ז"ל, שהיה מעורב בצוואת המנוחים ויכול היה לשפוך אור ולהביא את
23 העובדות כאשורן.

24
25 11. לטענת הנתבעים, הרישום נותר על שם המנוחים בספרי הרשות למקרקעי ישראל עד לשנת
26 2016 מאחר ולא היה כל צורך בשינוי הרישום על הבעלות. הנתבעים החזיקו ותפעלו את
27 המשק בפועל ונרשמו כ"בן ממשיך" עוד בשנת 1989 אז הסתיים הליך המינוי. כמו כן על
28 המשק רבצו עיקולים בגין חובות לנושים שצבר המושב, עד להסרת העיקולים לא ניתן היה
29 לשנות את רישום הבעלות בספרי רשות מקרקעי ישראל.

30
31 12. לטענת הנתבעים, המנוחים הותירו אחריהם צוואות בהן שבו וחזרו על רצונם במינוי
32 הנתבעים כ"בן ממשיך" והורשת המשק החקלאי בכללותו – הצוואות קוימו.
33 לטענת הנתבעים, לאחר מותו של האח ה' ז"ל הגיעו התובעים לביקור בביתם של הנתבעים,
34 במהלך הביקור העידו כי הם יודעים על מינוי הנתבעים כ"בן ממשיך", על צוואות המנוחים

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

והעברת המשק כדין לנתבעים. לטענתם מעולם לא סוכם בין הצדדים על חלוקה בהכנסות מהמשק.

טענות הנתבעות 4-5: רשות מקרקעי ישראל (להלן: "רמ"י") והסוכנות היהודית:

13. בין רמ"י, הסוכנות היהודית לארץ ישראל והאגודה השיתופית "----" נחתם חוזה שכירות. מכוח הסכם המשבצת, מחזיק המושב במקרקעין הנכללים במסגרת ההסכם. חברי האגודה הינם ברי רשות במקרקעין נשוא הסכם המשבצת. המנוחים היו ברי הרשות בנחלה 5 שבמושב ----.

14. ביום 14.3.1989 הצהירו המנוחים כי ברצונם למנות את בתם ובעלה – הנתבעים כ"בן ממשיך" בנחלה. הצהרה זו קיבלה את אישור האגודה שהמליצה בפני הסוכנות לאשר את המינוי. ביום 28.3.1989 אישרה הסוכנות את מינויים של הנתבעים כבן ממשיך ושלחה על כך הודעה אל רמ"י. ביום 16.4.1989 הודיעה הסוכנות למנהל מקרקעי ישראל על המינוי כ"בן ממשיך": בנחלה. ביום 27.4.1989 אישר המינהל את הודעת הסוכנות ורשם מינוי זה בספריו.

15. סעיף 20 ה. להסכם המשבצת מסדיר את הליך העברת הזכויות בנחלה לאחר פטירתו של בר הרשות בנחלה. לאחר פטירת ההורים המנוחים-ברי הרשות בנחלה, הודיעה הסוכנות לרשות כי הזכויות בנחלה עתידות להימסר לנתבעים אשר מונו כ"בן ממשיך". לאור הודעה זו ועם קבלת הודעת הסוכנות החלה הרשות בהליך העברת הזכויות בנחלה, במסגרת הליך זה נדרשו הנתבעים להמציא לרשות מסמכים שונים.

16. ביום 16.6.16 אישרה הרשות את העברת הזכויות בנחלה על שם הנתבעים. כיום רשומים הנתבעים בספרי הרשות כברי הרשות בנחלה --- שבמושב. המחלוקת בין הצדדים היא משפחתית, לרמ"י כמו גם לסוכנות היהודית, אין עניין באשר לזהות הזכאי להירשם כבעל הזכויות בנחלה והן תכבדנה את הכרעת בית המשפט.

דיון:

הכלל המשפטי:

17. מוסד ה"בן ממשיך" מוגדר בתקנה 1(א) לתקנות האגודות השיתופיות (חברות) תשל"ג-1973, כדלקמן:

"בן ממשיך" – בן אחד בלבד או בן מאומץ אחד או נכד אחד של בעל משק, לרבות בן זוג, המחזיק בעצמו או מכוח התחייבות בלתי חוזרת בכתב של הוריו או מכוח ירושה, במשק חקלאי, כבעל, כחוכר, כחוכר משנה, או ככר-רשות לתקופה בלתי קצובה או לשנה לפחות

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

של מוסד מיישב והאגודה או של האגודה כשאין מוסד מיישב; לענין זה, "הורים" – לרבות אחד מהם במקרה שהשני חדל להיות בעל זכויות במשק החקלאי או שנפטר."

פרופ' סמדר אוטולנגי ז"ל הגדירה את מושג ה"בן ממשיך" במאמרה "ההסדרים המשפטיים בנוגע לירושת משק במושב עובדים" עיוני משפט ט(3) (ספטמבר 1983) בעמ' 489: "הלא הוא הבן שבונה את ביתו בחלקה א', ליד בית ההורים, מעבד עימם את המשק, ומצפה לכך שעם מותם, בבוא היום, יהיה הוא בעל המשק במקומם".

המקור המשפטי למעמד הבן הממשיך מצוי בהסכמים כלפי המוסדות המיישבים לאגודה ומסדיר את מערכת היחסים בין כלל הצדדים. יפים לעניין זה דבריה של כב' השופטת פרוקצ'יה בע"א 1662/99 חזקיהו חיים נ' אליהו חיים (פורסם בנבו):

"המקור המשפטי להכרעה בשאלת מעמדו של אליהו כבן ממשיך כלפי המוסדות המיישבים מצוי בהסכם המשולש, אשר נחתם מעת לעת בין המינהל כמשכיר לבין הסוכנות כגורם מיישב ("שוכרת") ולבין האגודה השיתופית כבת-רשות של הגורם המיישב. הסכם זה מגדיר את מערכת היחסים בין גורמים אלה בינם לבין עצמם ובינם לבין חבר האגודה... מערכת היחסים המשפטית בין גורמי המינהל, הסוכנות, האגודה וחבר האגודה בנויה על התשתית הזו: הקרקע היא קרקע מדינה המנוהלת בידי המינהל, המשכיר אותה לסוכנות היהודית בתורת גורם מיישב. הסוכנות מצדה מעניקה רשות שימוש במשבצת קרקע לאגודה השיתופית, והאגודה כבת-רשות מעניקה רשות שימוש לחבר אגודה בנחלה. מעמד חבר האגודה הוא כבר-רשות. ההלכה הפסוקה הגדירה זכות זו כזכות אישית שאינה קניינית, אשר אופייה וגדריה נקבעים בהתאם להסכמת הצדדים בהסכם הרישיון. הסכם הרישיון לצורך ענייננו הוא "ההסכם המשולש" המגדיר, בין היתר, את תנאי הרישיון המחייבים את חבר האגודה. על-פי הסכם זה, אף שרשות השימוש היא זכות אישית, היא עבירה בכפוף לתנאי ההסכמה בין מעניק הזכות למקבל זכות השימוש. יוצא מכך, כי בר-רשות ראוי לעשות דיספוזיציה בזכותו – הכול בכפוף להסכמת הצדדים בעת יצירת הרישיון, ו"אף שביסודה זכות השימוש היא זכות אישית, דבר עבירותה והתנאים לעבירותה ניתנים להסכמה בין מקבל השימוש ומעניק השימוש, ולכן יש לבדוק כל מקרה לגופו".

ומן הכלל אל המקרה הנדון:

טענת ההתיישנות:

18. הסעד לו עותרים התובעים בכתב התביעה הוא סעד הצהרתי לביטול מינוי הנתבעים כ"בן ממשיך".

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

לאור ההגדרות בחוק ההתיישנות ובחוק המקרקעין אין לסווג את התביעה כ"תביעה
שבמקרקעין" לצורך חישוב מניין ההתיישנות. כן, לאור ההסכם המשולש בין המנהל,
הסוכנות וועד האגודה, זכותם של ההורים המנוחים היתה זכות של ברי רשות במקרקעין,
וכך גם הליך מינוי "בן ממשיך" שהינו הענקת זכות עתידית של "בר רשות" במקרקעין (ראו
ע"א 318/83 אגוזי שפע בע"מ נ' שיבר, פ"ד לט (4) 322, 1985). לפיכך, מדובר בזכות שאינה
זכות שבמקרקעין ובהתאם, תקופת ההתיישנות תהא 7 שנים ממועד היווצרות העילה.

מועד היווצרות העילה במקרה הנדון:

בכתבי הטענות טענו התובעים כי גילו את עובדת היות הנתבעת "בן ממשיך" רק מתגובה
שהגישה הנתבעת 1 במסגרת ת"ע 16-08-16480. ואולם, שמיעת עדות התובע 1 עוררה ספק
רב להיות המועד הנ"ל, מועד הגילוי.

בחקירת התובע 1 עלו סתירות ראו בעמוד 21 לפרוטוקול:

ש. מה ענו לך בסוכנות כשביררת?

ת. שמתנהל הסדר דיוני להסדר חובות גם למשק של ההורים.

ש. ולא שאלת למה זה מתנהל? מכוח מה?

ת. שאלתי, שלחתי מכתבים לסוכנות, שלחתי מכתבים למינהל.

ש. מה הסוכנות ענתה לך?

ת. תפנה לבית המשפט לעצור את ההליכים.

ש. המינהל אמר לך את זה?

ת. לא. הסוכנות. אמרו שיש בפניהם מסמכים ואם יש לי בעיה בעניין הזה שאפנה

לטפל בזה בהליך משפטי.

ש. למה הצהרת פה שאתה גילית על המינוי בן ממשיך רק עם הגשת כתב ההגנה

בבקשה להתנגדות לביטול צו קיום צוואה? אני מבין שידעת על זה לפני.

ת. אני ידעתי בשנת 2015.

ש. ולמרות זאת הצהרת פה שאתה גילית את זה רק בכתב ההגנה?

ת. תן לי אני צריך להתמקד.

ש. אני אומר לך שבכתב ההגנה ובתצהירך שאתה למד על המינוי רק כשה' הגישה את

התגובה שלה לביטול צוואה?

ת. אני שוב חוזר ומדייק את מה שאמרתי. אמרתי כשפניתי לסוכנות היהודית הבנתי

מהם שמתחיל הליך של טיפול בנושא הפתרון של הבעיה הכספית. לא אמרתי

שמתחיל שם בן ממשיך. בן ממשיך רק בהגשת התביעה. הסוכנות היהודית הבנתי

ממנה שמתחיל הליך של הסדר כספי כמו אצל ההורים של אישתי. את הנושא של

בן ממשיך, גם לא ידעתי כלום עד הרגע שקיבלתי את התביעה.

ש. למה לא צירפת את הפניות שנעשו לסוכנות היהודית או את התשובה שלהם?

ת. זה נעלם מעיניי. שכחתי מזה, אתה עכשיו הזכרת לי."

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

19. התובעים לא טענו הטענה באופן מפורש ואף לא ביססו אותה משפטית, כאשר לטענתם יש למנות את תקופת ההתיישנות מהמועד בו גילו כי הנתבעת נרשמה כ"בן ממשיך".
סעיף 8 לחוק ההתיישנות, תשי"ח-1958 הוא שהולם את טענתם וקובע:
"נעלמו מן התובע העובדות המהוות את עילת התובענה, מסיבות שלא היו תלויות בו ושאלו בזהירות סבירה לא יכול היה למנוע אותן, תתחיל תקופת ההתיישנות ביום שבו נודעו לתובע עובדות אלה". לטענת התובעים, רק במסגרת ניהול תיק העיזבון גילו אודות רישום הנתבעים כ"בן ממשיך" בשנת 2016. אולם מעדות התובע כאמור, נמצא כי נודע לו כל כך עוד קודם, בשנת 2015 עת החל לברר העניין מול הסוכנות היהודית. כך וגם כך, לא ניתן לומר כי התביעה התיישנה, אף אם אייחס לתובע גילוי מוקדם יותר כפי שתיאר בחקירתו, גם אז לא ניתן לומר כי התיישנה התביעה, שכן ממועד הבדיקה שערך בסוכנות חלפו שנתיים עד להגשת התביעה. הנתבעים לא הצליחו להוכיח כי התובעים ידעו על מינויים כ"בן ממשיך" בטרם מועד זה, ולכן הנני מקבלת את גרסת התובעים לעניין מועד הגילוי, משמע התביעה לא התיישנה.

מינוי מומחים וחוות הדעת:

טענת זיוף החתימה על מסמכי ההתחייבות:

20. ביום 28.5.2018 נעתר בית המשפט לבקשת התובעים למינוי גרפולוגית ומינה את גב' ס' א' כמומחית מטעם בית המשפט, לבחון אותנטיות חתימות המנוחים על טופס ההצהרה והתחייבות המתיישבים שנחתם על ידם ביום 14.3.1989.
בפני בית המשפט הונחה חוות דעת המומחית מיום 12.5.2019.
מסקנת המומחית ביחס לחתימתו של המנוח, הינה כי **החתימה נכתבה על ידי המנוח, בהעדר ניגודים וסימנים המצביעים על זיוף.**
ביחס לחתימת המנוחה, מסקנת המומחית הינה **קיימת אפשרות שהחתימה נכתבה על ידי המנוחה.**
בסיום חוות הדעת ציינה המומחית: **"שתי החתימות על גבי הצוואה המקורית המסומנות על ידי ש-15 ו-16 יוצאות דופן ושונות בצורתן מיתר הדוגמאות בשם ש' י' שהיו ברשותי, לכן לא עשיתי בהן שימוש לצורך הבדיקה".**

21. בסיכומיהם, עמדו התובעים על טענתם לעניין זיוף חתימות המנוחים. לטענתם, קביעת טענת המומחית ביחס לחתימת המנוח כי החתימה על גבי הבקשה למינוי בן ממשיך אינה תואמת לחתימת המנוח על גבי הצוואה המקורית, מעוררת חוסר בהירות המעלה תהיות רבות לעניין התנהלות הנתבעים.
לעניין חתימת המנוחה טוענים התובעים כי בהתאם למסקנת המומחית קיימת אפשרות כי החתימה המופיעה על מסמכי ההתחייבות היא חתימתה המקורית של המנוחה. לטענתם אם כן כי קיימת סבירות לא מבוטלת כי ייתכן ואין מדובר בחתימת המנוחה.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

22. טענות אלו אין בידי לקבל. מסקנת המומחית בחוות דעתה היתה ברורה וחד משמעית:
ביחס למנוח ציינה המומחית:
"1. מצאתי התאמה בתכונות הכתיבה בין החתימה הנ"ל לבין דוגמאות חתימה בשם ש' י' המסומנות על ידי ש' 1-14.
2. ההתאמה נמצאה בין היתר בתכונות הכתיבה הבאות:
- משכית הקו ושטף הכתיבה.
- מבנה האותיות- ובמיוחד האותיות ש' ז'.
- יחסי גודל בין האותיות- ראה 'יח'
- צורת הסיום הכתובה בשטף כלפי מעלה.
- התחלות וסיומים באותיות
- חיבורים בקו כתיבה חוטי.
3. לאור האמור לעיל, על סמך ההתאמה בתכונות הכתיבה לדוגמאות והעדר ניגודים וסימנים המצביעים על זיוף, מסקנתי היא כי החתימה הנ"ל נכתבה על ידי כותב הדוגמאות בשם ש' י'".
ביחס למנוחה ציינה המומחית:
"1. החתימה הינה משנת 1989, אינה קריאה, משכית הקו בה איטית, רועדת, מלווה בחוטיות. תכונות אלה יכולות להעיד כל כתיבה אותנטית וטבעית בידי כותב מבוגר/חולה.
2. הדוגמאות בשם ש' ו' שנבדקו מתוך תיק מושב = הינן מועטות בכמותן, כתובות בתחילת שנות ה-80, הן קריאות ואיכות קו הכתיבה בהן טובה יותר.
3. עם זאת, מצאתי מספר תכונות כתיבה מתאימות בין החתימה שבמחלוקת לבין הדוגמאות כגון: קווים חוטיים, מבנה האותיות 'ק', 'ט' ורווחים בין האותיות. לדעתי קיימת אפשרות שהחתימה הנ"ל נכתבה על ידי כותבת הדוגמאות בשם ש' ו'".
דין התהיות שהעלו התובעים בסיכומיהם היה להתבהר בשאלות הבהרה למומחית, ולחלופין בחקירתה- התובעים לא מצאו לנכון להפנות לידי המומחית שאלות הבהרה ולא ביקשו לזמנה לחקירה על חוות דעתה.
חרף ההערה שצוינה בסיפא של חוות הדעת בדבר החתימות על גבי הצוואה השונות בצורתן מיתר הדוגמאות, הגיעה המומחית למסקנה כי מדובר בחתימת המנוח, בהעדר סימנים המצביעים על זיוף. כלומר, המומחית לא מצאה לנכון ליתן משקל לאופן החתימה על הצוואה ולערער את מסקנתה. שאלות ותהיות לגבי ממצאיה אלו ניתן היה להפנות למומחית, ולא להעלותן בסיכומי הטענות, כל שכן לבסס עליהם מסקנה הפוכה לגמרי ממסקנת המומחית.
כך גם ביחס למסקנת המומחית לעניין חתימת המנוחה. המומחית קבעה כי קיימת אפשרות שהחתימה נכתבה על ידי המנוחה, כאשר התובעים לא הניחו בפניי כל ראיה שיש בה כדי ללמד כי אין מדובר בחתימת המנוחה. גם כאן, לא מצאו התובעים לזמן את המומחית

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

ולהבהיר מהי סבירות האפשרות, שאין מדובר בחתימת המנוחה, בייחוד לאור ממצאי המומחית לפיהם קיימות תכונות כתיבה מתאימות בין החתימה של המנוחה לדוגמאות. 23. בהעדר כל ראיה לסתור את חוות דעת המומחית, אני מקבלת את מסקנת המומחית כי מדובר בחתימות המנוחים על גבי טופס ההתחייבות ודוחה את טענות התובעים לזיוף חתימות המנוחים בכתבי ההתחייבות משנת 1989.

כשירות המנוחים לחתום על מסמכי ההתחייבות

24. ביום 22.7.19 נעתר בית המשפט לבקשת התובעים ומינה את ד"ר ו' ט' למתן חוות דעת פסיכיאטרית שתבחן את כשרות המנוחים לחתום על מסמכי מינוי הנתבעים כבן ממשיך ביום 14.3.1989. חוות דעת המומחית הוגשה ביום 12.1.2020. ביחס למנות ציינה המומחית: "מן החומר עולה תמונתו של אדם אשר סבל מבעיות גופניות, אך עד שנת 1991 לא קיים תיעוד של מגבלות תפקודיות. ראיה ירודה, מחלת ריאות כרונית, בעיות עור ועיניים אינן מהוות מגבלה לכשירות לביצוע מהלכים משפטיים. כמי שעבד, סעד את אשתו והיה עצמאי עד לשנת 91 הרי שבמועד חתימתו ב 14.3.89 היה כשיר. גם בהמשך אין התייחסות לקושי קוגניטיבי משמעותי, מעבר להפרעה קלה בזיכרון ובריכוז. קיימות לא מעט בדיקות מקיפות (במיוחד בשנים 94-95) אשר מתארות התמצאות מלאה, דיבור לעניין, מתוארת מסירת מידע אנמנסטי טובה אפילו עד לשנת 98, שם גם מבוצע בו ניתוח מבלי שעולה שאלה לגבי כשירותו להסכים. במועד זה (14.3.89) גם אין עדות בחומר לפני לגורמים אשר מעלים סיכון לתלות ולהשפעה בלתי הוגנת. מגבלת הראיה שלו היא ללא שינוי משמעותי מאז עשור לפני כן, ואף על פיה מתואר תפקוד עצמאי ותקין". בהתייחס למנוחה ציינה המומחית: "גם במקרה של ש' ו' ז"ל, קיומן של מחלות רקע ואפילו מחלות קשות אינו שולל כשירות באופן אוטומטי. היא מתוארת כבר כבתחילת שנות ה-90 כמי שתפקודה נמוך בבית בשל מחלתה הלבבית. ראוי לציין כי בעשרות בדיקות שמתוארות בתיקה הרפואי לא נעשתה ולו פעם הערכה כשלהי של יכולות ריכוז, זיכרון או תפקודים קוגניטיביים אחרים. בכל עשרות האשפוזים היא נבדקת גופנית ללא כל תיארו של פגיעה קוגניטיבית או התנהגותית. לא רק זאת, אלא שבכל המקרים בהם נזקקה לפרוצדורה רפואית היא הוחתמה על הסכמה- מה שמעיד כי לדעת רופאיה מסוגלת היתה לתת את הסכמתה. ישנה קורלציה בין היכולת והכשירות לתת הסכמה לטיפול רפואי, לבין כשרות משפטית. כשרות לתת הסכמה לטיפול מתבססת על תובנה לקיום בעיה רפואית ולהשלכותיה, יכולת להבין את הטיפול המוצע על יעילותו וסיבוכיו, ויכולת לבחור בין אפשרויות. לפיכך אני מוצאת כי בתאריך 14.3.89 הייתה המנוחה כשירה לבצע פעולה משפטית.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

לעניין השפעה בלתי הוגנת- למנוחה אין מגבלה חושית משמעותית. לא הוצגו בפניי חומרים המעידים על בעיה נפשית או שכלית קודמת. מתעורר לכך חשד מתוך שני מקרים שתועדו בשנת 91 ובשנת 93. משתמע שם כי קיים שיתוף פעולה חלקי ועקב כך נמנע ממנה טיפול אשר מצריך זהירות קפדנית ואחריות (על ידי נוגדי קרישה), היא מתוארת כבעלת תפקוד נמוך ונסמכת על סיוע וטיפול מאחרים ושילוב שני אלו מעלה חשד כי קיימים בה תנאים ההופכים אותה חשופה להשפעה בלתי הוגנת".

ביום 8.3.2020 השיבה המומחית לשאלות הבהרה של הנתבעים. תשובותיה של המומחית לא שינו ממסקנותיה, אלא הבהירו חלקים מחוות דעתה. נוכח המענה לשאלות ההבהרה, הודיעו הנתבעים כי אינם מעוניינים לזמן את המומחית לחקירה.

25. מסקנת המומחית לגבי שני המנוחים היא כי במועד בו נחתמו הסכמי ההתחייבות, היו המנוחים כשירים לבצע פעולה משפטית. איש מהצדדים לא הניח בפניי ראיה הסותרת את מסקנת המומחית בנוגע לכשירות המנוחים לחתום על טופס ההתחייבות. בסיכומיהם, התמקדו התובעים בטענה ל"השפעה בלתי הוגנת" שהפעילו הנתבעים על המנוחים. לטענתם, ככל וטענות הזיוף לא תתקבלנה, הרי שחתימת המנוחים נעשתה תוך השפעה בלתי הוגנת ושליטת הנתבעים במנוחים על מנת לגרום להם לחתום על מסמכי ההתחייבות. יש להדגיש כי מדובר בהשפעה בלתי הוגנת בתקופה בה נחתמו מסמכי ההתחייבות, ולא בהשפעה בלתי הוגנת בעת עריכת צוואת המנוח, ולכן אין להחיל על המקרה הנדון את חוק הירושה, התשכ"ה-1965.

26. אקדים אחרית לראשית ואומר, דין הטענה בדבר השפעה בלתי הוגנת להידחות. מדובר בטענה שנטענה ללא כל תמיכה ואחיזה בחומר הראיות, ואף אינה מתיישבת עם כרונולוגיית האירועים: בשנת 1989, עת נחתמו הסכמי ההתחייבות, ההורים המנוחים של הצדדים התגוררו במושב, הנתבעים לא התגוררו אז במשק (התגוררו ב---) ולא עבדו במשק אלא בעבודות שונות כשכירים. אין חולק כי שנתיים לאחר החתימה על הסכמי ההתחייבות- בשנת 1991, עברו הנתבעים להתגורר ולעבוד במשק בסמיכות להורים. בשנת 1989 עת נחתמו מסמכי ההתחייבות ל"בן ממשיד", לא הוכחה מידת קרבתם של הנתבעים אל המנוחים באותה עת. מה הייתה תדירות הביקורים וכיצד אלה השפיעו על חיי המנוחים, כל שכן באופן בלתי הוגן. לא הונחה בפניי כל עדות כי התקיימה תלות בין המנוחים לנתבעים בשנה בה נחתמו הסכמי ההתחייבות ל"בן ממשיד". בתקופה כאמור שבה, לא התגוררו בסמיכות אליהם.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

27. בחוות הדעת המומחית ד"ר ט' צוין כי המנוח עבד, סעד את אשתו והיה עצמאי עד לשנת 1991, במועד חתימת הסכם ההתחייבות, לפיכך מציינת המומחית, אין עדות לגורמים אשר מעלים סיכון לתלות ולהשפעה בלתי הוגנת.
- ביחס למנוחה מציינת המומחית "היא מתוארת כבעלת תפקוד נמוך ונסמכת על סיוע וטיפול מאחרים ושילוב שני אלו מעלה חשד כי קיימים בה תנאים ההופכים אותה חשופה להשפעה בלתי הוגנת".
- מחוות דעת המומחית נמצא בהתייחס למנוחה, כי מצבה הבריאותי הפך אותה לחשופה להשפעה בלתי הוגנת, אולם, בחומר הראיתי שהניחו בפניי התובעים לא הובאה כל ראיה שיכולה להצביע על השפעה בלתי הוגנת בשנת 1989. אף אם לאור מצבה הרפואי היתה המנוחה תלותית, ברי כי התלות היתה במנוח שהתגורר עמה, וסעד אותה כפי שתיארה המומחית, לא הובאה כל אינדיקציה המלמדת שבתקופה האמורה, הייתה קרבה של הנתבעים כדי לסייע למנוחים, לפתח תלות בהם לאור המרחק במקום מגוריהם, ובכך גם להשפיע עליהם.
- על כן, בהעדר ראיה שיכולה ללמד על השפעה ובתוך כך, בידוד המנוחים, תלות וסיוע שהעניקו למנוחים- הטענה בדבר השפעה בלתי הוגנת נדחת. נראה כי התובעים עטו על ממצאי המומחית בחוות הדעת, ממצאים שאין לומר כי הם חד משמעיים ואין לומר כי הם מבססים קיומה של תלות וכלפי מי, ועל ממצאים אלו ביקשו לבסס טיעון משפטי שנעדר כל בסיס עובדתי מכתבי טענותיהם.
28. התובעים טענו רבות אודות המגבלות התפקודיות של ההורים: בעיית העיניים של המנוח, ובעיית הלב של המנוחה. לא מצאתי להרחבת הטענות אודות המצב הרפואי בראי שאלת הכשירות, שכן המומחית קבעה, כי בעיית הראיה, העור, העיניים, אין מהוות מגבלה לכשירות לביצוע מהלכים משפטיים.
29. התובעים מסתמכים על מסמך רפואי משנת 1995 שמתאר כי הייתה התעלמות ממצבו של המנוח תוך סירוב לקחת לביתו, עוד מסתמכים על סיכום חדר מיון מיום 31.8.1995 שמתאר: "יש לציין שמצב בבית של המטופל מאוד קשה, יש סכסוכים רבים בינו לבין אשתו ובתו, הוא טוען שלוקחים ממנו כסף שלו ומשתמשים בהם בלי הוא ידע, מרגיש זלזול מצד בני משפחה". לטענת הנתבעים ניתן ללמוד ממצבו של המנוח כי היה במצב נפשי רעוע אשר הושפע באופן ישיר מהיחס אותו קיבל מבתו. אין חולק כי מהמסמך הרפואי שצירפו התובעים ניתן ללמוד כי בתקופה בה נכתב המסמך היו קשיים בבית, כאשר לא ברור מהמסמך הרפואי האם הסכסוך היה בין בני הזוג לבת או בין המנוח לאשתו והבת. התובעים לא הביאו עדים שיכלו לשפוך אור על מקור הסכסוך והיקפו. כן, אין להתעלם כי מדובר בשנת 1995, כשש שנים לאחר חתימת טופס ההתחייבות, כך שלא ניתן ללמוד על טיב הקשר בין בני המשפחה

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

בשנת 1989 כשש שנים טרם עריכת המסמך הרפואי המוצג, כמוכיח טענה של השפעה בלתי הוגנת.

בהמשך לכך, אחת מטענותיהם המרכזיות של התובעים היא, האלימות שהפעילה לכאורה הנתבעת כלפי הוריה. טענת האלימות המופנית כנגד הנתבעת נטענה על ידי התובעים ללא כל ביסוס: התובעים לא זימנו ולו עד אחד שיכל לבסס טענתם לאלימות ועינויים שלכאורה הפעילה הנתבעת על הוריה. בסיכומיהם טענו התובעים, "לימים הצטברו עדויות שונות בדבר עינויים פיזיים ונפשיים קשים מאוד" מצד הנתבעת כלפי הוריה. לא הונחה בפניי ולו ראשית ראייה לאלימות כאמור. אין בידי לקבל טענת התובעים כי קיים חשש וחשד ממשי לכך שכתוצאה מאלימות הנתבעת נפצעה המנוחה באופן שהוביל למותה. הטענה מרחיקת לכת ונטענה ללא כל בסיס עובדתי. לא הוצגו ראיות לאלימות שהפעילה הנתבעת, כל שכן אלימות שהובילה למותה של אמה המנוחה. התובעים אף העידו כי הם לא ראו את האלימות בעיניהם, אלא שמעו מפי אמם וגם מעדותם לא ניתן ללמוד שדובר על אלימות פיזית. כאן המקום לציין כי אם אכן היתה מופעלת אלימות חמורה שאף מובילה למוות, נותר רק לתמוה היכן היו שלושת בניה של המנוחה בהגנה על שלומה וחייה של אמם עת ידעו שהנתבעת, אחותם, נוהגת לכאורה באלימות כלפי ההורים. לשאלה זו לא סיפקו התובעים בחקירתם הסבר המניח את הדעת, וככל הנראה לא בכדי. התובעים מפנים אצבע מאשימה כלפי הנתבעת לעניין ההתנהלות מול ההורים, ומתנערים מחובתם לשמור על ההורים ולדאוג לשלומם. כך המסמך הרפואי שמתאר כי בני המשפחה סירבו לאסוף את המנוח מבית החולים, פועל גם לרעתם באותו אופן שפועל לרעת הנתבעת.

ראו עדותו של התובע א' ש' בעמ' 15-17 לפרוטוקול:

ש. אמרת בתצהיר שהיא התחילה להתעמר בהם. יכול להיות שה' התייחסה אליהם באופן אלים, אלימות פיזית ונפשית, הרביצה להם, יכול להיות?

ת. התעמרה בהן כן. פיזית אני לא הייתי ער לזה. אבל להבנתי אמא שלי פחדה לדבר. ש. למה בתצהיר שהגשת לביטול צו קיום הצוואה בסעיף 12 (מצטט) דיברת על אלימות פיזית ונפשית. איפה זה נעלם בתצהיר שלך?

ת. כתוב בסעיף 9 שאני מצהיר שה' פגעה בבריאות ההורים שגרמו לאשפוזים. ש. לפני דקה אמרת לי אין אלימות פיזית, עכשיו מה אתה אומר, יש או אין אלימות פיזית.

ת. אני לא איתי אלימות פיזית. אמרתי שהבנתי מאמא שלי שהיתה התעמרות, היתה השפלה, מנעה ממנה מצרכים בסיסיים. אני לא ראיתי אלימות פיזית. הבנתי ממנה שהיא סובלת גם מבעיות פיזיות.

ש. הבנת ממנה שה' נוקטת באלימות פיזית כלפיה? ת. כן.

לשאלת ביהמ"ש, אם לא עשית כלום. ניסיתי לעשות. פניתי לאמא שלי שאולי ניקח אותה למקום אחר. אני חושב שאחי דיבר עם אחותי. אמא שלי ביקשה ממני לא לדבר איתה.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

- 1 להסתיר את זה. היא אמרה ככל שנתערב המצב יהיה יותר גרוע. לא היתה לי ברירה. זה
2 מצב מאוד בעייתי. כשהגעתי לשם, כשנזעקתי, היא ביקשה ממני שאם אני אעלה את
3 הטענות שלה. אני פחדתי שהיא תתעמר בה עוד יותר. אמא שלי לא רצתה לעזוב את המקום.
4 לי לא התאפשר להגיע לטפל באמא שלי. גם לא היה מקום לגור שם...
5 ש. אתה אומר שהכל בגלל אמא שלך? אתה פחדת לפעול בגלל אמא, נכון?
6 ת. נכון.
7 ש. מתי אמא נפטרה?
8 ת. בשנת 2000.
9 ש. מה עשית בשנת 2000. למה לא אמרת לה אמא נפטרה תעופי מהבית?
10 ת. מערכת היחסים בין האחים ובין הילדים שלי ושלה ושל כולנו היתה כזו, שאנחנו
11 צריכים לשמור גם על המשפחתיות.
12 ש. בשביל שירביצו לאמא לשמור על המשפחתיות.
13 ת. לא. לא רצינו לערב גורמי משטרה ולהתחיל בהליכים משפטיים כי בסך הכל אחרי
14 הכל אנחנו משפחה.
15 ש. אמא שלך לפני שמתה, מספרת לך שהנתבעת יכול להיות ש היא זו שגרמה למותה.
16 ת. נכון.
17 ש. ואתה רצית בשביל היחסים המשפחתיים
18 ת. כדי לשמור על המשפחתיות שלנו, לשמור על הילדים שלנו, נמנענו מלנקוט
19 אמצעים חמורים."
20
21 ראו גם עדותו של התובע ש' ע' ג', בעמוד 23-25 לפרוטוקול:
22 ש. מפנה לסעיפים 9 ו-10 לתצהירך. אתה זוכר את הסיפור הזה שה' התחילה
23 להתעמר?
24 ת. מידי פעם נקראנו לבוא להציל את המצב בבית. היה שם מצב של עוינות בין
25 ההורים לבין הנתבעים...
26 ש. אתה יודע על אלימות הפעילו כלפיה ?
27 ת. לא. באותה עת לא. בהמשך אפשר היה להבין שיש פה אלימות מקומית, לא פיזית.
28 ש. אתה פעם שמעת מההורים שלך שה' מרביצה להם?
29 ת. כן שמעתי מאמא שלי.
30 ש. מתי? כמה פעמים?
31 ת. היא היתה מאויימת כל הזמן. בסנקציות של שיח. שלא היו מדברים איתה ימים או
32 שלא היו מתייחסים אליה או שהיו מבטלים אותה.
33 ש. אבל מכות פיזיות היו? אפשר היה להבין שהיו איומים?
34 ת. איומים ואפילו דברים בפועל.
35 ש. אמך או אביך אמרו לך ה' עשתה לנו משהו אלים פעם?

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

- 1 ת. אמא אמרה לי, ה' הורגת אותי.
- 2 ש. אמא שלך אמרה לך פעם ה' הרימה עלי יד, נתנה לי אגרוף?
- 3 ת. אם אמא שלך אומרת לך דבר כזה, אתה יכול להבין מזה כל מיני דברים.
- 4 ש. מה שאתה אומר לי, שההורים שלך לא אמרו לך בפועל שהיא הרביצה או עשתה
- 5 משהו פיזי, נכון?
- 6 ת. הם לא אמרו לי, אבל אפשר היה להבין מהשיח שיש פה עויינות ואיום...
- 7 ש. שמעת מההורים שה' תקפה אותם פיזית מתישהו?
- 8 ת. לא....
- 9 ש. אתה זוכר פגישה שישבתם ואמרתם בגלל שה' מתנהגת לא יפה להורים החלטתם
- 10 למכור את הבית? עוד בחיי ההורים שלך?
- 11 ת. אנחנו כל הזמן חשבנו מה עושים. לא היו החלטות מעשיות. היה שיח בינינו
- 12 שצריכים להתמודד ולא ידענו איך להתמודד. לא הגענו לכלל החלטה.
- 13 ש. מי היה שותף לפגישה הזאת?
- 14 ת. כל האחים.
- 15 ש. גם ההורים שלך?
- 16 ת. גם ההורים היו מודעים לשיח.
- 17 ש. אבל הם השתתפו בפגישה הזאת?
- 18 ת. לא זוכר בוודאות...
- 19 ש. אם אתה רואה את כל מה שה' עושה להורים שלך, למה אתה לא פועל, לא מזמין
- 20 משטרה, לא פונה לרווחה, לא לוקח אותם אליך הביתה.
- 21 ת. באותו זמן אני הייתי עסוק בביסוס המושב שהחברים שלי הקימה. גם לאותה
- 22 הצעה מעשית הם לא היו מעוניינים לעזוב את הבית."
- 23
- 24 מנגד ראו עדותה של הנתבעת בעמ' 44 לפרוטוקול:
- 25 ש. לאחר האשפוז, כך כתוב בחומר הרפואי, מדווח כי היו יחסים קשים בבית. מצוטט
- 26 "חשש לניצול". איומים הדדיים על רצח בינו לבין אשתו. על איזה ניצול מדובר?
- 27 ת. אין לי מושג.
- 28 ש. בחוות הדעת בסוגריים רשום "לא מצויין מצד מי". לא ידוע לך על שום ניצול, שום
- 29 כעסים ושום תוקפנות. הרי גרת שם.
- 30 ת. לא ידוע לי. אולי הוא דיבר על נצלנות מצד האחים שלי שכל הזמן סחטו ממנו
- 31 כספים.
- 32 ש. תתארי את היחסים בין אבא שלך לאמא שלך, איך הם התנהלו ביניהם?
- 33 ת. היו יחסים תקינים, כמו כל זוג נורמטיבי."
- 34

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

30. באותו האופן גם לא הוכיחו התובעים כי הנתבעת סחטה תוך שימוש בכוח ובאיומים מהוריה כספים. דומני גם כאן כמו בשמירה על גופם של המנוחים, לא יכולה הדעת לקבל סיטואציה בה היו שלושה בנים מודעים להתנהלות כה חמורה מצד אחותם ולא היו נוקפים אצבע כדי לסייע להוריהם. כמו כן, גרסת התובעים לעניין הניצול הכלכלי לא נתמכה ולו בבדל של ראייה: התובעים לא הציגו שום מסמך המלמד כי הנתבעת נטלה כספים שלא כדין מידי הוריה, או בצעה העברות כספיות שלא על דעתם של הוריה. בהעדר כל ראייה המצביעה על ניצול כלכלי, הטענה נדחית.
31. לטענת התובעים המנוחים לא שלטו בשפה העברית, כשלא הוסבר להם מהם המסמכים עליהם הם חותמים, טענה זו עומדת בניגוד גמור לעדות הנתבעת, כאשר הנטל להוכחת הטענה מוטל על התובעים, ואלו לא הצליחו להרים הנטל כי אכן היו המנוחים נעדרי שליטה בשפה העברית באופן שלא ייתכן כי הבינו על מה הם חתמו.
- ראו עדות הנתבעת בעמ' 41-42 לפרוטוקול:
- ש. המסמך הזה אמנם קצר אך מי הקריא להוריך את מה שכתוב במסמך בעירקית?
 ת. למה בעירקית? הוריי דיברו עברית.
 ש. מי הקריא להם את המסמך?
 ת. נציג הסוכנות.
 ש. הוא קרא והקריא להם את זה?
 ת. ברור.
 ש. הוא הסביר להם?
 ת. כן. הם אמרו לו מה הם רוצים. הם רצו בת ממשיכה ושהזכויות יעברו אליה...
 ש. שאלתי אותך על תרגום לאביך. כשבנאדם לא קורא האפשרות היחידה כשהוא חותם זה לסמוך על מי שמקריא לו. האם הוא ביקש שיתרגמו לו או שהוא סמך על מי שהקריא לו או שהוא לא קרא בכלל וחתם בלי שיקריאו לו?
 ת. יש פה הטעיה. אבא שלי ידע קרוא וכתוב.
 לשאלת ביהמ"ש, כשהוא פתח חשבון בנק, הוא חתם על מסמכים בבנק. ספר התנ"ך היה מונח לו מתחת לבית השחי. הכל הוא ידע לקרוא. הוא היה קורא עיתון והיה קורא מכתבים."
32. אין בידי לקבל טענת התובעים כי ההורים פנו אליהם בבקשה להסדיר את חלוקת המשק בין האחים בין אם על ידי מכירתו או על ידי הורשתו לאחד האחים וחלוקת כספים ביניהם. לא הונחה בפני כל ראייה לרצונם של המנוחים לחזור בהם מהתחייבותם לנתבעת ממתווה ה"בן ממשיך". למעט עדות התובעים, אין כל עדות או כל מסמך המלמדים על רצון שכזה. יתר על כן, צוואת המנוח שנערכה תשע שנים לאחר החתימה על הסכם ההתחייבות למעמד "הבן הממשיך" חיזקה את התחייבות ההורים כלפי הנתבעת למתווה של בן ממשיך. גם בצוואה

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

לא הובע רצון אחר מצד המנוח. בצוואתו ציווה המנוח את כל רכושו לרבות המשק באופן מפורש לבתו וחתנו, הם הנתבעים. ככל והיה רצון ההורים לשנות מהתחייבותם, יכלו על נקלה לעלות רצונם על כתב, אם בדרך צוואה או כל מסמך בו היו מביעים רצונם, והם לא עשו כן. ראו עדות הנתבעת בעמ' 41 לפרוטוקול:

ש. מי הסביר להורים שלך מה המשמעות של בן ממשיך?

ת. הם הבינו את המשמעות. הם ידעו מה הם עושים. ההחלטה היתה שלהם והרצון היה שלם. אלה שהחתימו אותם הסבירו להם וגם אחי ה' ז"ל, ביקשו ממנו את הליווי בכל הפרוצדורה הזאת להעביר את המסמכים...

ש. מי היה שם במעמד הזה?

ת. הנציגים של הסוכנות, בעלי, אני, אמא שלי ואבא שלי. אני חושבת שיותר מנציג אחד היו מטעם הסוכנות."

למותר לציין כי התובעים לא זימנו לעדות מי מנציגי הסוכנות שיכל לשפוך אור על נסיבות החתימה על מסמכי ההתחייבות לבן ממשיך, אף לא את עורך הצוואה והעדים לה, כשרצונו של המנוח להיות הנתבעים "בן ממשיך" עולה באופן ברור מהצוואה ומחזק את התחייבותו להעניק לנתבעים את הזכות של "בן ממשיך".

33. לאור כל האמור, בהעדר תשתית ראייתית לא שוכנעתי כי נפל פגם ברצונם ובהבנתם של המנוחים לחתום על הסכמי ההתחייבות בשנת 1989, רצונם זה קיבל ביטוי נוסף בצוואה. בהעדר כל ראיה ולאור מסקנות המומחית שהונחו בפניי לא שוכנעתי כי המנוחים לא היו כשירים לערוך ההתחייבות, או כי חתימתם זויפה. כן לא מצאתי כי הנתבעים הפעילו לחץ ו/או השפעה באופן שהביא את המנוחים לחתום על הסכמי ההתחייבות.

34. למעלה מן הצורך אציין כי גרסת התובעים לפיה, סברו שהנתבעת עברה להתגורר ליד ההורים, בנתה את ביתה בסמוך אליהם, על מנת לחסוך עלויות של מטפלת, אין בה כדי להועיל לתובעים. הגרסה לא בוססה, בייחוד לאור עדותם של התובעים אשר לא אחת העידו כי כל נושא הטיפול במשק, הטיפול בהורים, נושא השכר שהגיע לנתבעת לכאורה עצם היותה מטפלת הסועדת את ההורים- לא היו בראש מעייניהם.

ראו עדות התובע א' ש' בעמ' 19-14 לפרוטוקול:

ש. אתה היית מעורב בהליכי התכנון של הבית עצמו, איפה יהיה הבית מה יהיה הגודל שלו, היית מעורב בזה?

ת. לא.

ש. אתה אומר שהיא מטפלת, אתה רואה שהבית נבנה, בית גדול.

ת. כן.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

- ש. אתה לא אומר לעצמך, מה עכשיו המטפלת בונה בית, מחר היא תגיד בניתי בית
המקום שלי. לא חשבת על זה?
ת. כשאחותי הצטרפה לטפל בהורים, היה ברור שהבית שנבנה זה בית לטובת ההורים
ולטובת האחות. הנושא של הבית למטפלת התבטל...
ש. כמה שכר היא תקבל?
ת. מהכנסות המשק, לא סיכמנו על שכר.
ש. ז"א כמה שהיא רוצה?
ת. יש תשלום, בגדר הסבירות ביחס למטפלות ובגלל שלא קבענו נתייחס למה
שמשולם בשוק...
לשאלת ביהמ"ש, מי כלכל את ההורים? זאת השאלה. בית המשפט שואל אותי אם אני
שואל את זה היום מה היה אז? אני אומר ששאלתי אותה וקיבלתי תשובה שמאוד מאוד לא
היתה נוחה לי, שכל הכספים לא נמצאים ברשות ההורים והועברו לאחריותה של האחות.
דיברתי על זה עם הוריי וגם להם זה לא היה נוח. הם לא יכלו לעשות כלום. אני לא יכולתי
גם לעשות כלום. לא אני לבד, לא יכולנו לעשות מעשה שיש בו להחמיר את המצב של
ההורים מפאת התלות של ההורים באחותי...
ש. למה לא ביקשת להשתתף בחובות המשק?
ת. איזה חובות היו?
ש. בנק איגוד וכו'
ת. מתי זה התחיל?
ש. למה עד היום לא ביקשת להשתתף בחובות? בכל החובות על השמק?
ת. כי ההורים שלי שילמו. תמיד שאלתי אותם מה קורה. שאלתי גם את הועד ואמרו
לי שהכל משולם. ההסדר שנעשה של חובות החברים התנהל במסגרת אגודתית.
עד שנת 2016 לא היה שום דרישה לתשלום. לא היה מצב שהבנקים והטילו על
המשק איזה שהיא סנקציה."
ראו גם עדותו של התובע ע' ג' ש' בעמ' 23-24 לפרוטוקול:
ש. כמה כסף סיכמתם שהיא תקבל על הטיפול?
ת. היא תתחזק את ההורים ותקבל תמורה מהמשק. לא נקבנו בסכום כמה.
ש. אתה יודע אם היא קיבלה בפועל כסף על הטיפול שלה?
ת. היא קיבלה כסף, אני לא יודע כמה.
ש. איך אתה יודע שהיא קיבלה?
ת. איך היא התקיימה?
ש. מזה אתה מסיק שהיא קיבלה?
ת. מהמידע שקיבלתי מהוריי. הנתבעים ניהלו את המשק...

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 13245-05-17 ש' ואח' נ' ד' ואח'

- ש. בשנת 2000 אין כבר את אמא בחיים, אין כבר את הלחץ שהיא לא תמשיך לתקוף אותה, למה לא פנית אליה ואמרת לה תשלמי לי את החלק שלי בואי נמכור את המשק?
- ת. מתוך אמונה שבבוא היום נחלק.
- ש. אבל ידעת כבר כשהאמא נפטרה שיש צורך לסדר את עניין החלוקה?
- ת. האמת שלא חשבתי על זה. זה לא היה בראש מעייני...
- ש. האמא נפטרה, למה לא באת לה' ואמרת לה איך שהתנהגת לאמא לא מגיע לך כלום?
- ת. אני לא מתנהג ככה. אבל לפני משורת הדין.. אני לא הייתי רוצה להגיע למצב הזה בכלל. אם זה היה תלוי בי, היינו יושבים מדברים, כל אחד מה שמגיע לו.
- ש. אז אני שואל למה לא עשית בשנת 2000 את מה שאתה טוען עכשיו?
- ת. האמת היא שזה לא היה בראש מעייני.
- ש. אפשר להגיד שויתרת ואמרת אחרי זה אני אשבור את הראש?
- ת. האמת כן. "
35. לאור כל המקובץ, בהעדר תשתית ראייתית, לא שוכנעתי כי התובעים הוכיחו טענותיהם. אשר על כן התביעה נדחת.
- התובעים ישאו בהוצאות הנתבעים לרבות שכ"ט עו"ד בסך של 18,000 ₪.
- ההוצאות ישולמו בתוך 45 יום, שאם לא כן ישאו הפרשי הצמדה וריבית כחוק.

המזכירות תמציא פסק הדין לצדדים ותסגור התיק שבכותרת.

ניתנה היום, כ' טבת תשפ"א, 04 ינואר 2021, בהעדר הצדדים.

שלי אייזנברג, שופטת, סגנית הנשיא